

11 EYLÜL'ÜN 20. YILI: ABD'NİN "TERÖRİZMLE SAVAŞ STRATEJİSİNİN IRAK'A MİRASI

MEHMET ALACA

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“

Dünyada güvenlik politikaları ve diplomasi alanında pek çok değişikliğin yanı sıra İslamofobi ve terörizmin yükselişini de güçlendiren terörizmle savaş stratejisi Irak'a ağır bir insani, siyasi, güvenlik ve ekonomik yıkım miras bırakmıştır.

”

ABD'nin, Dünya Ticaret Merkezi ve Savunma Bakanlığı'nı 11 Eylül 2001'de hedef alan El-Kaide'nin terör saldırılarının yirminci yılında, Afganistan'dan kaçır gibi çekildiği görüntüler akıllara kazınırken, Irak'tan da yıl sonuna kadar muharip güçlerini çekme kararı Amerikan gücünün sınırlarına ve bölgeye bıraktığı ağır mirasa ilişkin tartışmaları beraberinde getirmektedir.

ABD'nin terörle mücadele konseptinde paradigma değişimine neden olan saldırıların ardından, küresel terörizme karşı savaşı ilan eden Başkan George W. Bush, terör örgütlerini ve destekçilerini kolektif bir güç olarak tanımlayarak bu tehdidin başka bir kolektif güç tarafından ortadan kaldırılacağını savunmuştur. Böylece terörizmle savaş (war on terror) olarak tanımlanan yeni strateji çerçevesinde “şer eksenli” olarak ad-

landırılan Irak, İran ve Kuzey Kore'ye karşı saldırgan bir dış politika uygulanmıştır. Nitekim 2001'de teröre destek verdiği gerekçesiyle Afganistan'a saldıran ABD, Saddam Hüseyin rejiminin kitle imha silahları geliştirdiği gerekçesiyle de Mart 2003'te Irak'a Özgürlük Operasyonu adı altında Birleşik Krallık'ın da içinde yer aldığı birtakım devlet grubuyla işgal harekâtına başlamıştır. Harekât, Birleşmiş Milletler (BM) silah denetçisi Hans Blix'in 7 Mart 2003'te BM Güvenlik Konseyine yaptığı sunumda, "Irak'ta istediğimiz her denetimi hemen yapabiliriz. Denetleme görevini tamamlamamız için orada yıllara veya haftalara değil sadece birkaç aya ihtiyacımız var" açıklamasına rağmen başlamıştır. Irak hükümetinin ne El-Kaide ile temas hâlinde olduğu ve Filistinli intihar bombacılarına yardım ettiği ne de kitle imha silahlarının varlığı kanıtlanamazken, ABD'nin bu iddialarının sadece bahane olduğu görülmüştür. Dünyada güvenlik politikaları ve diplomasi alanında pek çok değişikliğin yanı sıra İslamofobi ve terörizmin yükselişini de güçlendiren terörizmle savaş stratejisi Irak'a ağır bir insani, siyasi, güvenlik ve ekonomik yıkım miras bırakmıştır.

İNSANI DRAM VE KOTA SİSTEMİ

İşgalin en ağır mirası şüphesiz yüz binlerce sivilin hayatını kaybetmesi olmuştur. Iraq Body Count'a göre, 2003'ten bu yana ABD'nin Irak'ı işgalinden kaynaklanan şiddet olaylarında kayıp sayısı 288 bini aşmıştır. Ancak ölü sayısının gerçekte yarım milyonu aştığı pek çok kaynakta yer almaktadır. Öte

yandan, Irak'ın işgalinin başlangıcından itibaren ABD ve İngiltere başta olmak üzere işgal kuvvetlerinden yaklaşık 5 bin asker hayatını kaybetmiştir. Savaşın yol açtığı kalıcı yaralar ve fiziksel hasar gibi görünür etkilerin ötesinde toplumun yüzleştiği travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon gibi görünmeyen sonuçların daha ağır olduğu tahmin edilebilir. İşgalin ardından yaşanan mezhep çatışması, El-Kaide ve IŞİD'in yükselişiyle de söz konusu ölümler ve travmalar canlılığını korumuştur. Örneğin, işgalle birlikte bugün hâlen her ay onlarca sivilin öldüğü intihar eylemleri bir fenomene dönüşmüştür. Sadece 2003-2010 yılları arasında yaklaşık 1800 intihar bombacısının saldırı girişiminde bulunduğu veya saldırısını tamamladığı raporlara yansımıştır.

2005'te yapılan anayasa uyarınca ülke federal yapıda kurgulanarak de facto özerkliği bulunan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) de jure (hukuki) bir statü elde ederken, merkezî hükûmette sistem fiilî olarak etnik ve mezhebî kota bağlamında şekillenmiştir. Bu çerçevede cumhurbaşkanlığı Kürtlere, başbakanlık Şiilere ve meclis başkanlığı ise Sünnilere verilmiştir.

ABD, işgal sona erdiğinde Irak ordusunu dağıtmış ve geçici bir hükûmet kurulması konusunda çalışmalarına başlamıştır. 2005'te ya-

pılan anayasa uyarınca ülke federal yapıda kurgulanarak de facto özerkliği bulunan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) de jure (hukuki) bir statü elde ederken, merkezî hükümette sistem fiilî olarak etnik ve mezhebî kota bağlamında şekillenmiştir. Bu çerçevede cumhurbaşkanlığı Kürtlere, başbakanlık Şii'lere ve meclis başkanlığı ise Sünnilere verilmiştir. Ancak 2005'ten bu yana düzenli seçimler yapılsa da fiilî kota sisteminin varlığı nedeniyle bürokrasideki her alanın bu çerçevede paylaşılması sistemi tıkarken siyasi yolsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Öyle ki, 2019'un sonunda başbakan-

lıktan istifa eden Adil Abdülmehdi'den sonra aylarca başbakan adayı üzerinde siyasi paylaşımlar nedeniyle uzlaşılammış ancak üçüncü adayda mutabık kalınabilmiştir. Ayrıca, kota sistemi çerçevesinde mezhep ve etnik vurgunun önüne çıkması Iraklılık kimliğinin oluşmasını engellediği gibi kırılğan toplumsal fay hatlarını dinamik tutmaktadır.

MEZHEPSEL GERİLİM VE YÜKSELEN TERÖRİZM

ABD'nin Sünni bölgelerdeki beklentileri okuyamaması, yönetsel sisteminin merkezinde Şii'lerin ol-

ması ve 2006-2014 arasında Başbakan Nuri el-Maliki'nin mezhepçi politikaları Sünni toplumu ayrıştırdığı gibi Sünni radikalizmi de beslemiştir. Sünni yoğunluklu Felluce gibi bölgelerdeki operasyonlarında ciddi hatalar yapan ve isyanların yine Sünni yoğunluklu Musul'a yayılmasına neden olan ABD'nin öngörüsüz politikaları, Sünni öfkeyi radikalize etmiştir. Bu öfkeyi Guantanamo ve Ebu Gureyb'te mahkûmların her türlü insanlık dışı işkenceye maruz kalması da pekiştirmiştir. Nitekim Saddam rejimi işgalle etkisizleştirilse de Irak, İslamcı paramiliter gruplar için kullanışlı bir savaş eğitimi bölgesine dönüşmüş ve Irak Ordusundan binlerce askerin görevden alınması işgal sonrası isyan hareketlerinin hızla artmasına yol açan ABD mirası olmuştur.

“

Irak işgalinin ağır mirasıyla Arap Baharı'nın benzeri görülmemiş sonuçları bölgede terörizmi güçlendirmiş ve El-Kaide ideolojisi IŞİD'e dönüşmüştür. Nitekim Haziran 2014'te Musul'u ele geçiren IŞİD sonrasında ülkenin neredeyse üçte birini kontrol altına almıştır.

”

Öte yandan, Maliki'nin mezhepçi tonunun belirginleşmesi, Sünnilerin siyasi temsilini kısıtlaması, Sünnilerin yaşadığı bölgelerdeki yatırımları azaltması ve artan işsizlik ve yoksulluk problemlerine duyarsızlığı ve terör gruplarına karşı güvenlik önlemleri almaması Sünnilerin devlete karşı öfkelerini pe-

kiştirmiştir. Irak işgalinin ağır mirasıyla Arap Baharı'nın benzeri görülmemiş sonuçları bölgede terörizmi güçlendirmiş ve El-Kaide ideolojisi IŞİD'e dönüşmüştür. Nitekim Haziran 2014'te Musul'u ele geçiren IŞİD sonrasında ülkenin neredeyse üçte birini kontrol altına almıştır. 2011'de ülkedeki askerlerini çeken ABD'nin desteği olmadan IŞİD'den kurtulmanın mümkün olmadığını anlaşılması üzerine ABD güçlerinin ülkeye geri dönmesi, mezhepçi siyasetin ve ABD'nin başarısız bir düzen inşa ettiğini göstermiştir.

İRAN ETKİSİ VE ÇÖKMÜŞ EKONOMİ

ABD'nin işgali ve terörizmle savaşı binlerce ölüm, çökmüş siyasal ve

ekonomik sistemin yanı sıra İran'ın etkisinin her geçen gün genişlediği bir ülke bırakmıştır. İran Devrimi'nden sonra rejim ihracı çerçevesinde Irak'ta etkisini adım adım hissettiren Tahran, 2003 işgaliyle birlikte ABD karşıtı Şii milisleri desteklemenin yanı sıra Şii hükümetlerle de temasını pekiştirmiştir. Bu süreçte Maliki yönetimiyle geliştirdiği güçlü ilişkinin yanında desteklediği Şii milis gruplarının da etki alanı artmıştır. Özellikle IŞİD'in ortaya çıkışıyla birlikte kurulan milis grupların çatı oluşumu olarak ortaya çıkan ve daha sonrasında Irak güvenlik mekanizmasının yasal bir parçası hâline getirilen Haşdi Şaabi üzerinde etkinlik yakalaması İran'ın Irak'taki varlığı açısından dönüm noktası olmuştur.

IŞİD'e karşı mücadeledeki etkin rolüyle askerî bürokraside elini güçlendiren ve toplumla temas fırsatı yakalayan İran yanlısı milislerin desteklediği Fetih İttifakı'nın Mayıs 2018 seçimlerinde en fazla oyu alan ikinci grup olarak parlamentoya girmesiyle İran, yeni düzenin karar vericilerinden biri hâline gelmiştir. Öyle ki, ABD'nin Ocak 2020'de İranlı General Kasım Süleymani ile Haşdi Şaabi Heyeti Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis'i öldürmesinin ardından, parlamentoda İran yanlısı grupların öncülüğünde yabancı güçlerin ülkeden ayrılması konusunda tavsiye kararı çıkarılmıştır. Siyasi baskıların yanında İran yanlısı milislerin ABD üsleri ve askerlerine yönelik saldırıları sonucunda ABD, ülkedeki birçok üstün

çekilmiş ve Irak hükümetiyle gerçekleştirildiği stratejik diyalog görüşmeleri sonucunda muharip güçlerini çekerek sadece danışmanlık hizmeti verme konusunda karar almıştır.

“

Bush 2010'da yazdığı Decision Points adlı kitabında, “Biz taarruza geçmeliydik, teröristler içeride bize saldırmadan önce denizaşırı ülkelere saldırmak zorunda kaldık” diyerek terörizmle savaş stratejisini meşrulaştırmaya çalışsa ve halefi Barack Obama, bölgesel ve küresel sorunların terörizmle savaş kavramı yerine nitelikli iş birliğiyle çözüleceğini savunsa da Irak'ta yıllarca süregelen yanlış politikalar onarılamamıştır.

”

Öte yandan, dünyanın dördüncü büyük petrol rezervine sahip Irak'ta, ABD'nin terörle mücadele stratejisiyle birlikte hadsafhaya ulaşan yolsuzluk, yoksulluk, gelir eşitsizliği ve altyapı sorunları IŞİD'in ülkedeki etkinliğiyle birlikte daha da artmıştır. Hâlen yüz binlerce kişinin ülke içinde mülteci olduğu Irak'ın yeniden inşasında yaklaşık 90 milyar dolara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca, Dünya Şeffaflık Örgütünün Yolsuzluk Algısı Endeksi'ne göre 180 ülke içinde 168. sıradaki Irak'ta 2004'ten bugüne yaklaşık 450 milyar dolarlık kamu fonu buharlaşmıştır. Genç işsizliğin yüzde 30'lara ulaştığı 40 milyonluk ülkenin yüzde 22'si aylık 60 dolardan az gelir elde etmektedir ve yaklaşık üç milyon insan günlük gıda ihtiyacını karşılayamamaktadır. Nitekim İran ile ABD'nin nüfuz savaşına dönüşen ülkede işsizlik, yolsuzluk, kamu hizmetlerinin yetersizliği ve hükümetin istifası gibi taleplerle düzenlenen Ekim

2019 protestolarıyla toplum

iktidarla hesaplaşma imkânı bulmuştur. Protestolar, Başbakan Adil Abdülmehdi'yi koltuğundan etse de işgalin çürüttüğü sistemden somut bir çıktı elde edilememiştir. Bu da ABD'nin mirasının boyutlarına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, Bush 2010'da yazdığı Decision Points adlı kitabında, “Biz taarruza geçmeliydik, teröristler içeride bize saldırmadan önce denizaşırı ülkelere saldırmak zorunda kaldık” diyerek terörizmle savaş stratejisini meşrulaştırmaya çalışsa ve halefi Barack Obama, bölgesel ve küresel sorunların terörizmle savaş kavramı yerine nitelikli iş birliğiyle çözüleceğini savunsa da Irak'ta yıllarca süregelen yanlış politikalar onarılamamıştır.

Irak'taki 18 yıllık hikâyede ABD bir kez daha muharip güçlerini çekme kararı alsa da güvenlik ve demokrasi sorunlarıyla her açıdan çürümüş bir devlet miras bırakmıştır. Öte yandan, ABD'nin ölüm saçan stratejisi Irak başta olmak üzere bölgenin genelinde bir korku kültürü yaratmıştır. Nitekim Zbigniew Brzezinski, 2007'de Washington Post'a yazdığı yazıda “Sürekli terörizmle savaşa atıfta bulunulması, bir korku kültürünün ortaya çıkmasını teşvik etti” ifadeleriyle bunu teyit etmektedir. Söz konusu korku kültürü Irak özelinde mezhep eğilimli terörizm ve kötü yönetimlerle canlılığını korumaya devam edeceği benzetilmektedir. ■

